CZU: 005.7:339.732:061.1 UE

GUVERNANȚA CORPORATIVĂ ÎN CADRUL BĂNCILOR ȘI A INSTITUȚIILOR FINANCIARE DIN UNIUNEA EUROPEANĂ

CORPORATE GOVERNANCE IN BANKS AND FINANCIAL INSTITUTIONS IN THE EUROPEAN UNION

GUZUN Adrian
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0007-1645-3062
E-mail: guzunadrian@yahoo.com

Abstract*: Importanța bunei guvernanțe corporative în sectorul bancar a câștigat o recunoaștere din ce în ce mai mare în ultimul deceniu, atât în rândul băncilor, cât și al organismelor de reglementare responsabile de supravegherea acestora din Uniunea Europeană. Guvernanța corporativă, care cuprinde structurile, politicile și practicile care guvernează modul în care o bancă sau o instituție financiară este direcționată și controlată, joacă un rol vital în asigurarea sănătății financiare și a stabilității băncilor. Această preocupare nu se limitează la instituțiile listate public, chiar și băncile private din întreaga lume au început să sublinieze importanța unei guvernări solide. Majoritatea actorilor din domeniu au adoptat coduri de guvernanță corporativă individualizate pentru a-și adapta practicile de management la riscurile și mediile operaționale specifice. Această tendință evidențiază recunoașterea tot mai mare că guvernanța nu este doar o chestiune internă pentru bănci, ci una cu implicații mai largi pentru sistemul financiar și stabilitatea economică din cadrul Uniunii Europene.*

Cuvinte-cheie*: guvernanță corporativă, bănci, instituții financiare, Uniunea Europeană, consumatori, acționari.*

1. Analiza gradului de cercetare științifică a problemei

Un organism internațional de top care stabilește standarde pentru reglementarea bancară, Comitetul de la Basel pentru Supravegherea Bancară, subliniază rolul critic al autorităților de supraveghere în promovarea practicilor de bună guvernanță, consolidând faptul că guvernanța corporativă solidă este un element de bază al managementului riscului și al supravegherii financiare. Din aceste eforturi reiese clar că Comitetul recunoaște corelația directă dintre eșecurile guvernanței și riscurile financiare sistemice.

În urma crizei financiare globale din 2007-2008, problema guvernanței corporative în bănci a câștigat și mai multă atenție, deoarece deficiențele guvernanței au fost identificate ca factori care contribuie la criză, iar acestea la rândul lor au scos la iveală defecte profunde ale cadrelor de guvernanță ale multor instituții financiare, în special în domenii precum managementul riscurilor, compensarea directorilor și responsabilitatea. Sectorul bancar operează în condiții specifice care fac provocările sale de guvernanță mai complexe, în primul rând datorită influenței reglementării bancare și a asigurării depozitelor, care deși sunt menite să protejeze deponenții și să asigure stabilitatea financiară, pot reduce stimulentele pentru părțile interesate de a monitoriza în mod eficient acțiunile managerilor băncilor. Acest lucru creează hazard moral și încurajează potențial asumarea de riscuri excesive, o dinamică mai puțin pronunțată în firmele nefinanciare. Ca urmare, practicile de guvernanță corporativă din sectorul bancar sunt modelate nu numai de principiile convenționale de supraveghere și responsabilitate, ci și de mediul de reglementare specific în care își desfășoară activitatea băncile. Particularitățile acestor practici de guvernanță sunt evidente atât în

operațiunile din lumea reală, cât și în discuțiile teoretice despre ceea ce constituie o „bună guvernanță corporativă” pentru bănci.

Perspectivele teoretice asupra guvernanței corporative a băncilor evidențiază și mai mult necesitatea unui cadru de guvernanță diferit de cel al firmelor industriale. În timp ce principiile generale de guvernanță corporativă, cum ar fi transparența, responsabilitatea și corectitudinea, sunt aplicabile universal, sectorul bancar necesită mecanisme de guvernanță suplimentare pentru a aborda vulnerabilitățile sale unice, cum ar fi potențialul de risc sistemic și complexitatea managementului riscului. Unele lucrări teoretice sugerează că guvernanța eficientă în bănci trebuie să acorde prioritate supravegherii riscurilor și conformității într-un grad mai mare decât în firmele non-financiare, având în vedere rolul critic pe care îl joacă băncile în sistemul financiar mai larg. Relația complicată dintre practicile de management al riscului ale băncilor și structurile lor de guvernanță subliniază necesitatea unor abordări specializate ale guvernanței în acest sector [1, p. 41].

Guvernanța corporativă, în ciuda importanței sale, încă nu are o definiție universal acceptată. În mod tradițional, a fost descrisă ca un cadru de constrângeri care modelează negocierile asupra profiturilor generate de o firmă după luarea deciziilor. O altă interpretare vede guvernanța corporativă ca incluzând toate mecanismele, instituțiile și procesele care exercită putere asupra luării deciziilor în cadrul unei firme. În esență, guvernanța corporativă se preocupă de luarea deciziilor la cele mai înalte niveluri, implicând de obicei consiliul de administrație și conducerea de vârf, se concentrează pe modul în care sunt luate deciziile și pe structurile existente pentru a se asigura că acele decizii sunt aliniate cu obiectivele mai largi ale companiei, precum și cu interesele acționarilor săi [2, p. p. 249- 250].

Cea mai larg acceptată definiție a guvernanței corporative este prezentată în Principiile Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (în continuare ”OCDE”) de guvernanță corporativă, care a avut influență în modelarea perspectivelor moderne asupra subiectului. Această definiție a fost îmbrățișată de diferite cadre de reglementare, inclusiv de Planul de acțiune privind dreptul societăților comerciale și guvernanța corporativă al Comisiei Europene [3]. Abordarea OCDE asupra guvernanței corporative prezintă o viziune mai largă și mai incluzivă a conceptului, subliniind că guvernanța corporativă se referă în mod fundamental la relațiile dintre conducerea unei companii, consiliul de administrație, acționari și alte părți interesate.

Definiția OCDE se extinde astfel dincolo de simpla respectare a reglementărilor sau alinierea acțiunilor manageriale cu interesele acționarilor. Aceasta încorporează o abordare holistică a guvernanței care ține cont de modul în care sunt stabilite obiectivele companiei, modul în care sunt gestionate diferitele relații cu părțile interesate și modul în care este monitorizată performanța pentru a asigura crearea de valoare pe termen lung. Această perspectivă mai largă a fost esențială pentru evoluția discursului privind guvernanța corporativă, recunoscând că o companie bine guvernată nu este doar responsabilă în fața acționarilor, ci și responsabilă pentru echilibrarea intereselor unui grup mai larg de părți interesate. Această abordare reflectă un consens tot mai mare conform căruia o bună guvernanță corporativă este esențială pentru construirea încrederii, asigurarea durabilității și promovarea succesului pe termen lung al afacerilor într-o lume din ce în ce mai complexă și interconectată [4, p. 11].

În urma declanșării turbulențelor financiare în vara anului 2007, atenția acordată guvernanței corporative a băncilor, în afară de aspectele legate de remunerare, a scăzut în mare măsură. În timp ce criza financiară globală a dezvăluit slăbiciuni semnificative în sectorul financiar, accentul s-a

mutat în primul rând pe abordarea preocupărilor economice imediate, iar problema mai largă a reformelor guvernanței corporative a fost temporar abandonată.

Cu toate acestea, în această perioadă au apărut unele eforturi de îmbunătățire a guvernanței. De exemplu, în primăvara lui 2008, Banca d'Italia [5, p. 8-38] a publicat un decret menit să îmbunătățească guvernanța în băncile italiene, reflectând o mișcare către o mai bună supraveghere și management al riscului. În mod similar, până la jumătatea anului 2008, UBS din Elveția, unul dintre principalii jucători afectați de criza financiară, a luat măsuri pentru a-și moderniza structurile de guvernanță corporativă. Reformele UBS au inclus o separare clară a rolurilor și responsabilităților între Consiliul de Administrație și Managementul Executiv. În plus, banca și-a consolidat rolul de supraveghere al Consiliului său prin împuternicirea comitetelor sale, urmărind să consolideze controalele și echilibrele în cadrul instituției [6]. Aceste acțiuni, deși limitate, au semnalat o recunoaștere a necesității unor schimbări structurale în guvernanță pentru a preveni crizele viitoare. Cu toate acestea, în ciuda acestor eforturi izolate, reformele pe scară largă în guvernanța băncilor nu au câștigat un avânt semnificativ decât mai târziu în timpul crizei, când organismele și instituțiile de reglementare au început să recunoască mai pe deplin eșecurile adânc înrădăcinate de guvernanță care au contribuit la colapsul financiar global.

Această atenție reînnoită acordată guvernanței corporative a evidențiat rolul critic al supravegherii adecvate, al managementului riscului și al remunerației executive în promovarea stabilității financiare pe termen lung, atât în sectorul bancar, cât și în practica corporativă mai largă [7, p. 5].

2. Importanța unei bune guvernanțe corporative în bănci și instituții financiare

Băncile diferă semnificativ de firmele tipice în mai multe moduri cheie. Una dintre cele mai proeminente distincții este rolul lor în producerea de lichidități, care are rădăcinile în nepotrivirea scadențelor dintre activele și pasivele lor. În termeni simpli, activitatea principală a unei bănci este să accepte de bunăvoie o diferență în intervalele de timp ale obligațiilor sale și rambursarea împrumuturilor sale. Aceasta este cunoscută sub numele de nepotrivire la scadență, în care banca împrumută fonduri pentru perioade scurte (cum ar fi de la deponenți), dar le împrumută pentru perioade mai lungi (cum ar fi ipoteci sau împrumuturi de afaceri).

Dificultatea de a evalua valoarea și riscul acestor active a jucat un rol central în criza financiară din 2008. În urma prăbușirii Lehman Brothers, incertitudinea larg răspândită cu privire la calitatea activelor băncilor a condus la aproape închiderea pieței de creditare interbancare, chiar și pentru împrumuturile pe termen foarte scurt. Băncile, care de obicei se împrumută între ele, au devenit extrem de neîncrezători în profilurile de risc ale omologilor lor, exacerbând criza.

Ca răspuns la opacitatea bilanțurilor băncilor, organismele de reglementare au implementat măsuri menite să îmbunătățească transparența. De exemplu, Comitetul de la Basel pentru Supravegherea Bancară a introdus Pilonul 3 al Cadrului revizuit Basel II [8], care se concentrează pe cerințele de dezvăluire. Aceste cerințe acoperă atât informații cantitative, cât și calitative privind adecvarea capitalului băncilor, alocarea capitalului și expunerea la riscuri. Scopul acestor reglementări este de a îmbunătăți disciplina de piață, permițând o monitorizare mai informată și o evaluare a riscurilor de către participanții pe piață. Obținând o mai mare transparență, autoritățile de reglementare, aceasta tinde să atenueze unele dintre riscurile prezentate de opacitatea bilanțurilor băncilor, contribuind la promovarea unui sistem financiar mai stabil și la reducerea probabilității unor crize viitoare cauzate de incertitudinea asupra calității activelor.

Criza financiară globală din 2008 a evidențiat importanța acestor garanții de reglementare, deoarece asumarea excesivă de riscuri și rezervele de capital inadecvate au contribuit major la

tulburări. Ca răspuns la lecțiile învățate din criză, autoritățile de reglementare și supraveghetorii au luat în considerare măsuri suplimentare pentru a consolida în continuare sistemul financiar. O astfel de măsură aflată în prezent în discuție este introducerea unui „plafon de protecție" privind efectul de levier. Acest lucru ar limita valoarea totală a efectului de levier pe care o bancă o poate prelua, asigurându-se că nivelul datoriei sale rămâne într-un interval sigur. Spre deosebire de cerințele de capital ponderate în funcție de risc, care țin cont de profilul de risc specific al activelor unei bănci, un plafon de levier ar fi o limită mai simplă și mai uniformă a mărimii totale a datoriei unei bănci în raport cu capitalul propriu.

Această abordare este similară, deși nu identică, cu reglementările existente în Statele Unite ale Americii și își propune să ofere o protecție suplimentară pentru a se asigura că băncile nu asumă un efect de levier excesiv, ceea ce le-ar putea face mai vulnerabile la dificultăți financiare. Prin astfel de măsuri de reglementare, scopul este de a spori stabilitatea sectorului bancar și de a proteja economia în general de riscurile sistemice.

Totuși, modelul ideal de guvernanță corporativă pentru bănci din perspectiva acționarilor implică încurajarea managementului să adopte o abordare echilibrată a riscului, încurajând în același timp crearea de valoare pe termen lung. Acest lucru poate fi realizat prin pachete de remunerare care pun accent pe compensarea pe termen lung a capitalurilor proprii, chiar dacă aceasta necesită o compensație globală mai mare. În timp ce costurile inițiale pot fi mai mari, alinierea stimulentelor manageriale cu succesul pe termen lung al băncii este probabil să conducă la o creștere mai durabilă și o performanță generală mai puternică, de care beneficiază acționarii pe termen lung.

Deponenții și alți deținători de datorii acordă prioritate capacității unei bănci de a-și îndeplini obligațiile datorate pe măsură ce acestea ajung la scadență, ceea ce le modelează în mod fundamental preferințele pentru remunerarea conducerii. Spre deosebire de acționari, al căror accent este pe maximizarea rentabilității, creditorii preferă o structură de compensare care accentuează stabilitatea și minimizează riscul. În mod ideal, remunerarea conducerii unei bănci ar trebui să evite elementele bazate pe performanță care încurajează asumarea riscurilor. Mai exact, criteriile de performanță nu ar trebui să fie legate de valorile bazate pe volum, cum ar fi creșterea vânzărilor sau a creditării, care ar putea stimula riscul excesiv în căutarea unor profituri mai mari pe termen scurt. În schimb, compensarea ar trebui să descurajeze asumarea riscurilor pe cât posibil pentru a proteja capacitatea băncii de a-și rambursa datoriile.

Implicarea autorităților de supraveghere bancară în abordarea guvernanței corporative este adesea încadrată dintr-o perspectivă a stabilității financiare. Supraveghetorii, al căror obiectiv principal este menținerea și sporirea stabilității sistemului financiar, sunt preocupați de sănătatea financiară a tuturor băncilor, indiferent de dimensiunea acestora. Această abordare subliniază ideea că chiar și falimentul unei bănci mici poate avea implicații mai largi pentru sistemul în ansamblu. Supraveghetorii urmăresc să prevină astfel de eșecuri, indiferent dacă acestea rezultă dintr-un comportament criminal sau ne-etic al conducerii sau din asumarea excesivă de riscuri. În acest sens, rolul autorităților de supraveghere bancară este uneori privită complementar cu reglementările menite să reducă riscul excesiv.

Cu toate acestea, datoria principală a supraveghetorilor este de a aplica reglementările prudențiale existente care guvernează operațiunile băncilor. Dacă li se acordă autoritatea, aceștia pot crea, de asemenea, noi reguli obligatorii pentru a consolida și mai mult aceste reglementări. Reglementările prudențiale au ca scop asigurarea faptului că băncile mențin un capital adecvat, gestionează riscurile în mod eficient și operează în conformitate cu practici sigure și solide. Prin

aplicarea acestor reguli, autoritățile de supraveghere lucrează pentru a împiedica băncile individuale să devină instabile, ceea ce ajută la menținerea stabilității generale a sistemului financiar.

Concluzie. Guvernanța corporativă în băncile și instituțiile financiare din Uniunea Europeană este un cadru conceput pentru a asigura stabilitatea, responsabilitatea și transparența instituțiilor financiare. Având în vedere importanța sistemică a băncilor pentru economia în general, organismele competente din Uniunea Europeană a stabilit un mediu de reglementare robust, menit să protejeze nu numai interesele acționarilor, ci și pe cele ale altor părți interesate, inclusiv deponenții, debitorii și publicul în general. Criza financiară din 2008 a evidențiat pericolele unei guvernanțe corporative defectuoase, ceea ce a condus la un accent reînnoit pe managementul riscurilor, compensarea directorilor și rolul acționarilor în asigurarea unor practici solide de guvernanță. Un aspect cheie al guvernanței corporative în băncile Uniunea Europeană este reglementarea comportamentului de asumare a riscurilor. Băncile, prin natura lor, sunt instituții cu efect de levier ridicat, iar falimentul chiar și a unei singure bănci poate avea consecințe semnificative pentru întregul sistem financiar. Pentru a atenua acest risc, reglementările Uniunii Europene, inclusiv Directiva privind cerințele de capital și Regulamentul privind cerințele de capital, impun băncilor cerințe stricte de adecvare a capitalului. Aceste reguli sunt concepute pentru a se asigura că băncile mențin suficient capital pentru a absorbi pierderile și pentru a continua operațiunile în perioadele de stres financiar.

Drept un punct final, guvernanța corporativă în băncile și companiile financiare din Uniunea Europeană urmărește să creeze un echilibru între promovarea managementului responsabil, atenuarea riscului excesiv și asigurarea stabilității financiare. Cadrul de reglementare – punând accent pe managementul riscului, compensarea prudentă a executivului și o supraveghere puternică – urmărește să protejeze interesele tuturor părților interesate, menținând în același timp rezistența sectorului bancar în fața unor potențiale crize financiare.

Referințe:

1. OECD (2023), G20/OECD Principles of Corporate Governance 2023, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/ed750b30-en. ISBN 978-92-64-45168-1
2. L. Zingales, 'Corporate Governance'. The New Palgrave – Dictionary of Economics, Vol. 2, 2nd edn. (Basingstoke, Macmillan 2008) p. 249 - 250.
3. Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions - Action Plan: European company law and corporate governance - a modern legal framework for more engaged shareholders and sustainable companies. /* COM/2012/0740 final */
4. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the EU, COM (2003) 284, p. 10, n. 10. 5 OECD, Principles of Corporate Governance (OECD 2004) p. 11.
5. Banca d'Italia, Supervisory provisions concerning banks' organization and corporate governance, Decree of 4 March 2008 (http://www.bancaditalia.it/vigilanza/banche/normativa/ disposizioni/provv); see R. Costi and F. Vella, 'Banche governo societario e funzioni divigilanza', 62 Quaderni di Ricerca Giuridica (2008) pp. 8-38

6. UBS, Investor Release of 1 July 2008 (http://www.ubs.com/1/e/investors/releases?newsId=144611).
7. G20 Working Group 1, Enhancing Sound Regulation and Strengthening Transparency, 25 March 2009 (http://www.g20.org/366.aspx).
8. Basel Committee on Banking Supervision Standards - Revised Pillar 3 disclosure requirements, January 2015 ISBN 978-92-9131-545-1